Płk dr med. Jan Edward Koelichen (1871–1952) – pierwszy redaktor czasopisma „Lekarz Wojskowy”, zasłużony neurolog polski

Col. Jan Edward Koelichen, MD, PhD (1871–1952) – the first chief editor of the Military Physician (Lekarz Wojskowy) journal, a distinguished Polish neurologist

Stanisław Ilnicki

Klinika Psychiatrii, Stresu Bojowego i Psychotraumatologii CSK MON WIM; kierownik: płk dr n. med. Radosław Tworus

Streszczenie. Celem artykułu jest przypomnienie postaci płk. dr. med. Jana Edwarda Koelichena (1871–1952), pierwszego redaktora i długoletniego członka Komitetu Redakcyjnego „Lekarza Wojskowego”. Urodził się w Warszawie, w spolonizowanej patriotycznej rodzinie osadników holenderskich. Dyplom lekarza uzyskał w 1899 r. na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. Represjonowany na studiach za działalność niepodległościową. Przez 2 lata kształcił się w renomowanych klinikach neurologicznych i psychiatrycznych Berlina, Heidelbergu i Paryża. Praktykę kliniczną łączył z pracą naukową i działalnością organizacyjną w środowisku neurologów warszawskich. W czasie I wojny światowej lekarz w lazarecie dla rannych. Od 1918 r. w Wojsku Polskim. Zweryfikowany w stopniu kapitana, ordynator oddziału neurologiczno-psychiatrycznego Szpitala Ujazdowskiego. Jako redaktor (1920–1921) nowo utworzonego tygodnika „Lekarz Wojskowy” sprawnie realizował linię programową pisma: „dać lekarzom oddziałów wojskowych całokształt najnowszych postępów wiedzy lekarskiej i związać lekarzy wojskowych w jedną żywą całość”. Po przejściu w 1929 r. w stan spoczynku praktykę lekarską łączył z działalnością społeczną w Warszawskim Towarzystwie Neurologicznym i redakcji „Neurologii Polskiej”. Zmobilizowany w 1939 r., trafił do niewoli radzieckiej w Dubnie. Po 1945 r. nestor neurologów polskich.
Słowa kluczowe: „Lekarz Wojskowy”, czasopismo medyczne, Szpital Ujazdowski, neurolodzy polscy

Abstract. This article recounts Col. Jan Edward Koelichen, MD, PhD (1871–1952), the first chief editor and for many years a member of the Editing Team of the “Lekarz Wojskowy” journal. He was born in Warsaw, in a polonized, patriotic family of Dutch settlers. In 1899, Koelichen graduated as a physician from the Imperial University of Warsaw. As a student, he was repressed for his activity related to Poland’s independence. He continued his education for two more years in renowned neurologic and psychiatric hospitals of Berlin, Heidelberg and Paris. He was combining his clinical practice with scientific work and organizational activity in the Warsaw’s community of neurologists. During WW1, Koelichen was serving as physician in a field hospital. Since 1918, in the Polish Armed Forces. Having been verified in the rank of a captain, he was appointed the head of the neurologic and psychiatric ward of the Ujazdowski Hospital in Warsaw. As the chief editor of the newly established “Lekarz Wojskowy” weekly (1920–1921), he was efficiently implementing the policy of this journal, viz: “to provide military physicians with the entire state-of-the-art medical knowledge and to consolidate them into a single living entity”. Having retired in 1929, Koelichen was combining his medical practice with social activities in the Warsaw Neurologic Society and the editing board of the „Neurologia Polska” magazine. Mobilized in 1939, Koelichen was captured and kept as a POW by the Soviets in Dubno. Since 1945, he became a nestor of Polish neurologists.
Key words: Polish neurologists, “Lekarz Wojskowy” medical magazine, Ujazdowski Hospital

Nadesłano: 14.08.2019. Przyjęto do druku: 13.12.2019
Nie zgłoszono sprzeczności interesów.
Lek. Wojsk., 2020; 98 (1): 66–72
Copyright by Wojskowy Instytut Medyczny

Adres do korespondencji
dr hab. med. Stanisław Ilnicki
Klinika Psychiatrii, Stresu Bojowego
i Psychotraumatologii CSK MON WIM
ul. Szaserów 128, 04-141 Warszawa,
e-mail: silnicki@wim.mil.pl

3 stycznia 1920 r. ukazał się pierwszy numer „Lekarza Wojskowego" – tygodnika poświęconego medycynie wojskowej i ogólnej. Zbliżający się jubileusz stulecia narodzin pisma i jego nieprzerwanej stuletniej edycji uzasadnia przypomnienie postaci płk. dr. med. Jana Koelichena, współzałożyciela, pierwszego redaktora i długoletniego członka Komitetu Redakcyjnego [1]. Skłania do tego również setna rocznica utworzenia oddziału neurologiczno-psychiatrycznego Szpitala Ujazdowskiego, którego dr Koelichen był organizatorem i pierwszym kierownikiem [2].

Jan Edward Koelichen urodził się 14.10.1871 r. w Warszawie. Był synem Karola Koelichena, potomka osadników holenderskich przybyłych do Polski w XVIII w., i Heleny z Krzyczewskich [2,3]. W 1892 r. ukończył ośmioklasowe V Rządowe Męskie Gimnazjum Filologiczne w Warszawie, w którym uczestniczył w nielegalnych niepodległościowych „kółkach samokształceniowych". Podczas studiów na Wydziale Lekarskim Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego został aresztowany za aktywność polityczną i jako „niebłagonadiożnyj" wydalony z uczelni. Dzięki staraniom rodziny zezwolono mu jednak wznowić studia, które ukończył w 1899 r. [5-7]

Po uzyskaniu dyplomu dr Koelichen podjął pracę na oddziale wewnętrznym Szpitala Dzieciątka Jezus w Warszawie, kierowanym przez internistę i bakteriologa Władysława Janowskiego. Łączył ją z pracą naukową w prywatnej pracowni mikroskopowej 31-letniego, ale znanego już w świecie neurologa Edwarda Flataua, znajdującej się w kamienicy Hersego przy ul. Marszałkowskiej [6,7].

W 1901 r. w celu dopełnienia wykształcenia wyjechał za granicę i przebywał kolejno: w poliklinikach Hermanna Oppenheima i Emanuela Mendla w Berlinie, w klinice psychiatrycznej Emila Kraepelina i w klinice W.H. Erba, kierowanej przez Johanna Hoffmanna, w Heidelbergu oraz u Josepha J. Dejerine'a w Salpêtiére i Józefa Babińskiego w Pitié w Paryżu [6,7]. Po powrocie do Warszawy w latach 1903–1906 pracował na oddziale neurologicznym Edwarda Flataua w Szpitalu Starozakonnych na Czystem. W okresie 1906–1914 prowadził poradnię dla nerwowo chorych w Szpitalu Ewangelickim przy ul. Karmelickiej 10 oraz w Szpitalu Dziecięcym Karola i Marii na Woli. Podczas I wojny światowej pracował w Lazarecie Miejskim dla rannych, utworzonym w koszarach dawnego carskiego Korpusu Kadetów (po 1918 r. gmachu Głównego Inspektoratu Sił Zbrojnych, obecnie Urzędu Rady Ministrów). Zajmował się również badaniami histopatologicznymi i doświadczalnymi w pracowni neurobiologicznej Warszawskiego Towarzystwa Naukowego przy ul. Śniadeckich, kierowanej przez Edwarda Flataua [5-7].

13 grudnia 1918 r. dr Koelichen – 37-letni doświadczony neurolog, z dorobkiem naukowym i dochodową praktyką lekarską – wstąpił ochotniczo do Wojska Polskiego.

Rok I. Warszawa, d. 3 Stycznia 1920 r. № 1.

LEKARZ WOJSKOWY

TYGODNIK POŚWIĘCONY MEDYCYNIE WOJSKOWEJ i OGÓLNEJ

Redaktor: J. Koelichen. — *Komitet redakcyjny:* Z. Dmochowski, M. Eiger, L. Karwacki, Z. Radliński, S. Składkowski, Z. Sowiński, R. Sobański, Z. Szymanowski, L. Zembrzuski i E. Żebrowski.

Adres redakcji i administracji: *Warszawa, Szpital Ujazdowski, Wojskowa Rada Sanitarna.*

WARUNKI PRENUMERATY: (od 1 lipca 20 r.).

Dla lekarzy wojskowych z przesyłką . . rocznie 84 mk. półr. 42 mk. kwart. 21 mk.
Dla lekarzy cywilnych „ . . „ 126 „ „ 63 „ „ 31.50 „

Cena pojedyńczego numeru Mk. 4.

Rycina 1. Winieta i stopka redakcyjna „Lekarza Wojskowego" 1920 nr 1

Figure 1. Masthead and footer of the Military Physician journal, 1920 No. 1

Został zweryfikowany jako kapitan lekarz i 30 grudnia 1918 r. wyznaczony na stanowisko starszego ordynatora oddziału nerwowego Szpitala Ujazdowskiego. Brak wyszkolenia wojskowego uzupełnił na tzw. kursach pułkownika lekarza [Felicjana] Sławoja Składkowskiego w Szkole Aplikacyjnej Korpusu Oficerów Sanitarnych. 13 września 1919 r. złożył oświadczenie, że „pragnie pozostać na służbie wojskowej na stałe jako lekarz wojskowy zawodowy" [2,3].

W dniach 30 maja–2 czerwca 1919 r. kpt. lek. Jan Koelichen uczestniczył w posiedzeniach „Komisji Departamentu Sanitarnego M[inisterstwa] S[praw] Wojsk[owych] w sprawie organizacji służby neurologiczno-psychiatrycznej w armii polskiej" [8]. Na podstawie podjętych tam uchwał w szpitalach Dowództw Okręgów Generalnych (łącznie z Dowództwem Obszaru Warownego Wilno) zorganizowano oddziały (stacje) neurologiczno-psychiatryczne [9]. 16 grudnia 1920 r. oddział taki powstał również w Szpitalu Ujazdowskim (Głównym Szpitalu Wojskowym). Doktor Jan Koelichen został mianowany jego pierwszym kierownikiem i awansowany na podpułkownika, a starszy ordynator – psychiatra mjr dr. med. Jan Władysław Nelken – jego zastępcą [2].

Równolegle z powyższą działalnością Jan Koelichen współuczestniczył w edycji nowo utworzonego przez Wojskową Radę Sanitarną (WSR) tygodnika „Lekarz Wojskowy" (ryc. 1.). Jako redaktor w latach 1920–1921

odpowiadał – przy współudziale Komitetu Redakcyjnego wyłonionego spośród członków WSR – za dobór materiałów i kolejność przedstawiania prac. Zgodnie z ideą przewodnią redakcji celem „Lekarza Wojskowego" było „dać wielkiej liczbie lekarzy pracujących w oddziałach wojskowych, porozrzucanych na głębokiej prowincji, odciętych od szpitali i źródeł literackich (…), całokształt najnowszych postępów wiedzy lekarskiej, (…) związać lekarzy wojskowych w jedną żywą całość, (…) by lekarz wojskowy uważał sobie za zaszczyt, że w armii naszej pracuje" [10]. Spis treści prac publikowanych w tamtym okresie na łamach 32-stronicowych zeszytów „Lekarza Wojskowego" (początkowo co tydzień, z czasem w numerach podwójnych i poczwórnych) potwierdza wierność tej linii pisma. Wśród autorów prac oryginalnych – obok członków Komitetu Redakcyjnego – odnajdujemy nazwiska ówczesnych i przyszłych koryfeuszy polskiej medycyny, takich jak (w kolejności alfabetycznej): Tadeusz Bętkowski, Odo Bujwid, Zygmunt Bychowski, Edward Flatau, Antoni Gluziński, Samuel Goldflam, Adam Gruca, Wiktor Grzywo-Dąbrowski, Leon Karwacki, Władysław Melanowski, Jan Nelken, Zygmunt Radliński, Rafał Radziwiłłowicz, Jakub Rothfeld [Rostowski], Alfred Sokołowski, Bolesław Szarecki, Romuald Węgłowski, Luwik Rudolf Weigl i inni [1]. Szczególnie interesujące – również dla współczesnego czytelnika – są sprawozdania z posiedzeń Kół Naukowo-Lekarskich szpitali wojskowych, stałych i utworzonych na czas wojny. Przeczytać w nich można opisy demonstracji niezwykłych lub trudnych diagnostycznie przypadków chorób i urazów wojennych oraz dyskusje – nierzadko polemiczne – profesorów z lekarzami oddziałów (jednostek) wojskowych. Doktor Koelichen był jednym z najaktywniejszych organizatorów tych posiedzeń w Szpitalu Ujazdowskim [11].

Streszczenia publikacji z innych czasopism krajowych i zagranicznych, aforyzmy lekarskie, wspomnienia pośmiertne, komunikaty i wiadomości urzędowe dopełniały treść „Lekarza Wojskowego" w latach 1920–1921. Z wiadomości urzędowych zwracają uwagę: lista lekarzy wojskowych zmarłych w 1920 r. oraz nawiązujący do tej tragicznej listy rozkaz Naczelnego Wodza Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego „Pochwała lekarzy wojskowych": „(…) Schyłek ubiegłego roku i zaranie drugiego roku wojny o najświętsze prawa i o całość granic Rzeczypospolitej do podatku krwi opłacanego ofiarnie przez korpus oficerski, przyniósł śmiertelny posiew zarazy, która dokonała też spustoszenia w kadrach korpusu lekarskiego. (…) Ufam i wierzę, że ten pokos śmierci stałości Waszej i hartu nie osłabi, lecz (…) stanie się bodźcem dla dalszej pracy dla dobra Ojczyzny, która w Waszym znoju i ofiarności widzi czynnik równoważny dla armii z trudem towarzyszy broni w okopach" [12].

W 1922 r. Jan Koelichen ustąpił ze stanowiska redaktora „Lekarza Wojskowego", pozostając do 1929 r. członkiem Komitetu Redakcyjnego. Uwolniony od obowiązków redaktorskich z wielką energią przystąpił do organizacji klinicznego oddziału neurologicznego (III oddziału chorób nerwowych), który 16 marca 1922 r. przeniesiono do głównego gmachu Szpitala Ujazdowskiego [5]. 8 czerwca 1922 r. awansował na pułkownika i w październiku został mianowany kierownikiem naukowym tego oddziału. W dotychczasowej siedzibie oddziału neurologiczno-psychiatrycznego (dawnego Psichiatriczeskogo Otdielenija) utworzono samodzielny oddział psychiatryczny (II oddział chorób umysłowych), którego kierownikiem naukowym mianowano ppłk. dr. med. Jana Nelkena [2]. Powyższe zmiany organizacyjne wiązały się z planami MSWojsk. utworzenia na terenie Szpitala Ujazdowskiego bazy klinicznej (Szpitala Szkolnego) do kształcenia lekarzy na potrzeby wojska. 14 listopada 1922 r. nastąpiło uroczyste otwarcie Wojskowej Szkoły Sanitarnej, której pierwszym komendantem został płk lek. Stefan Hubicki [13].

Oddział Neurologiczny, zakrojony początkowo na 50 miejsc, dzięki staraniom płk Koelichena rozszerzono do 70 łóżek i wyposażono w niezbędne przyrządy i narzędzia. Pracowali w nim lub odbywali staże niemal wszyscy przedwojenni neurolodzy wojskowi, w tym Tadeusz Gepner, Władysław Zienkiewicz, Czesław Bogusławski, Adam Szebesta, Mieczysław Naramowski i Stefan Bogusławski, wielu lekarzy cywilnych oraz podchorążowie Szkoły Podchorążych Sanitarnych [5]. Dostosowując się do tych zmian, 25 października 1924 r. płk Koelichen nostryfikował na Uniwersytecie Warszawskim swój dyplom lekarza z 1899 r. i został promowany na doktora wszech nauk lekarskich (*doctor madicinae universae*). W 1924 r. wraz z dr. med. Stefanem Pieńkowskim zredagował polski przekład klasycznego podręcznika Roberta Binga diagnostyki lokalizacji uszkodzeń w mózgu i w rdzeniu kręgowym, 25 stycznia 1925 r. wyróżniony podziękowaniem Ministra Spraw Wojskowych gen. dyw. Władysława Sikorskiego [2,14]. Kolejni przełożeni doktora Jana Koelichena, m.in. płk lek. Stefan Rudzki oraz generałowie lekarze – Ignacy Zieliński, Wojciech Rogalski i Stefan Hubicki, w rocznych uzupełnieniach list klasyfikacyjnych oceniali go jednomyślnie: „niezmiernie prawy, nieskazitelny, szczery charakter. Wybitna inteligencja i zdolności kierownicze. Umysł twórczy, wybitna siła naukowa i pedagogiczna. Wyjątkowa obowiązkowość i poświęcenie w pracy dla dobra żołnierzy". W 1928 r. „za całokształt działalności naukowo-lekarskiej, a w szczególności za pracę ofiarną w wojsku polskim" płk Jan Koelichen został odznaczony Orderem Polonia Restituta V klasy [2].

W związku z przekroczeniem granicy wieku z dniem 1 stycznia 1929 r. płk dr med. Jan Koelichen przeszedł w stan spoczynku. Z tej okazji, „chcąc dać wyraz czci i uznania pierwszemu redaktorowi i jednemu z założycieli pisma", redakcja „Lekarza Wojskowego", poświęciła mu specjalny zeszyt neurologiczny. Obok laudacji mjr.

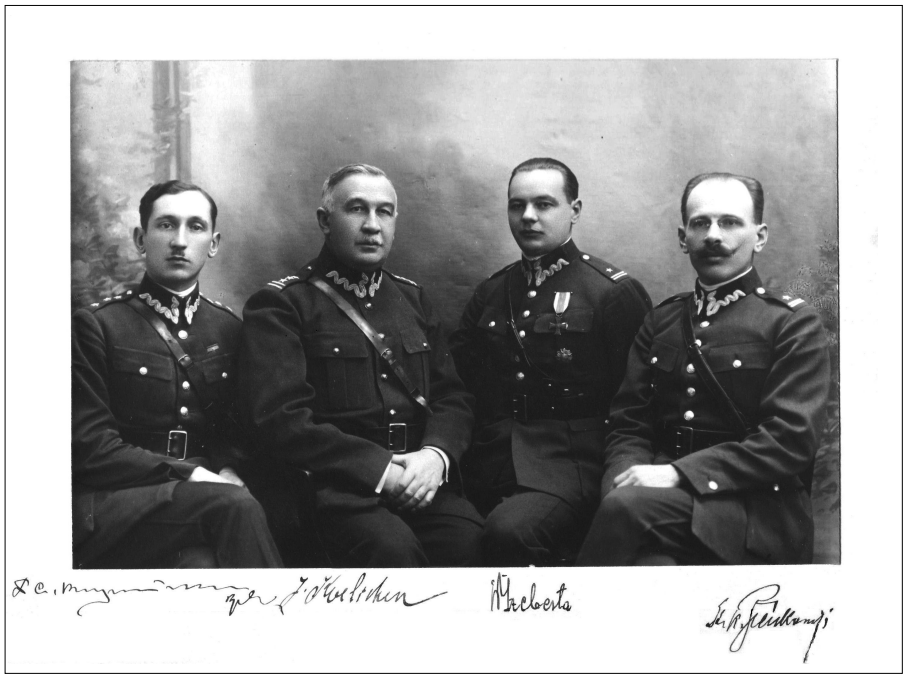

Rycina 2. Płk dr med. Jan Edward Koelichen wśród współpracowników Oddziału Neurologicznego Szpitala Ujazdowskiego 1928 r. [17]

Figure 2. Col Jan Edward Koelichen, MD, PhD among collaborators of the Neurology Ward of the Ujazdowski Hospital, 1928 [17]

Rycina 3. Pałac Koelichenów we Włochach, po 1945 r. biblioteka publiczna, stan 1958 r. [20]

Figure 3. Koelichen Family Palace in Włochy near Warsaw, post 1945, Public Library, condition as of 1958 [20]

lek. Stefana Pieńkowskiego, następcy na stanowisku kierownika oddziału neurologicznego, oraz chronologicznego spisu 94 publikacji naukowych doktora Koelichena, zamieszczono w tym zeszycie prace jego znakomitych współpracowników, m.in. Edwarda Flataua, Maurycego Bornsztajna i Wincentego Chodźki [15].

Po przejściu w stan spoczynku dr Jan Koelichen pracował jako ordynator oddziału neurologicznego Szpitala Ewangelickiego przy ul. Karmelickiej 10 i praktykował prywatnie. Kontynuował również działalność w Warszawskim Towarzystwie Neurologicznym, którego był współzałożycielem i krótko – w 1923 r. – prezesem. Działał w redakcji „Neurologii Polskiej", której był członkiem od 1914 r., a w 1924 r. redaktorem [6,16]. W 1939 r., przededniu wybuchu wojny, został zmobilizowny i we wrześniu w bliżej nieustalonych okolicznościach trafił do niewoli radzieckiej w Dubnie. Uwolniony w październiku, wrócił do Warszawy [3].

W tym miejscu należy wspomnieć, jak potoczyły się losy współpracowników doktora Koelichena z Oddziału Neurologicznego, uwiecznionych na ich wspólnej, „pożegnalnej" fotografii z marca 1928 r. (ryc. 2).

Mjr dr med. Stefan Kazimierz Pieńkowski, uzyskawszy *veniam legendi* z neurologii i psychiatrii na Uniwersytecie Warszawskim, odszedł z wojska i 4 lutego 1932 r. objął stanowisko profesora Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej

Rycina 4. Grób płk. dr. med. Jana Edwarda Koelichena na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim w Warszawie (źródło: Wikipedia)

Figure 4. Tomb of Col. Jan Edward Koelichen, MD, PhD at the Augsburg Lutheran Cemetery in Warsaw (source: Wikipedia)

Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Zmobilizowany w 1939 r., trafił do niewoli radzieckiej i w 1940 r. został zamordowany przez NKWD w Katyniu [18].

Mjr lek. Czesław Bogusławski wraz z doktorem Koelichenem przeszedł do rezerwy i został jego asystentem w Szpitalu Ewangelickim. W 1944 r. poległ w Powstaniu Warszawskim [6].

Mjr lek. Adam Szebesta pozostał w czynnej służbie i zapisał piękną kartę podczas kampanii wrześniowej 1939 r. jako dowódca i organizator jednostek służby zdrowia. W kwietniu 1943 r. wszedł w skład delegacji Polskiego Czerwonego Krzyża, która uczestniczyła w ekshumacjach grobów katyńskich i identyfikacji dowodów rzeczowych znalezionych przy zwłokach, w tym m.in. profesora Stefana Pieńkowskiego [19].

Po powrocie z radzieckiej niewoli i wysiedleniu przez niemieckie władze okupacyjne z mieszkania przy ul. Frascati 2 dr Jan Koelichen wraz z żoną Marią (małżeństwo bezdzietne) zamieszkali w Pałacu Koelichenów we Włochach pod Warszawą. Przed II wojną światową – poza częścią mieszkalną – w pałacu tym miały siedzibę m.in. Towarzystwo Przyjaciół Włoch, Koło Młodzieży Ewangelickiej i biblioteka osiedlowa z czytelnią. Na początku wojny ulokował się w nim na kilka miesięcy szpital dla rannych prowadzony przez dr. Aleksandra Stefana Śnigurowicza (po wojnie płk. dr. med., szefa lecznictwa w Departamencie Służby Zdrowia WP). Podczas okupacji znaleźli w nim schronienie liczni członkowie rodziny Koelichenów pozbawieni swoich domów. Po 1945 r. pałac znacjonalizowano i obecnie znajduje się nim Biblioteka Publiczna (ryc. 3.) [4,20].

Doktor Koelichen, po wojnie nestor polskich neurologów, do końca życia był aktywny zawodowo. Pracował jako konsultant w Szpitalu Elżbietanek, „na Goszczyńskiego" i był członkiem Komisji Orzekającej w Ubezpieczalni Społecznej. Krótko przed śmiercią napisał – do zbiorowego podręcznika neurologii – monografię „Choroby nerwów obwodowych" [20].

Zmarł 26 października 1952 r. w Warszawie. Został pochowany w grobie rodzinnym na cmentarzu ewangelicko-augsburskim przy ulicy Młynarskiej (ryc. 4.) [22,23].

Eufemiusz Herman, historyk polskiej neurologii, wspominał: „Doktor Jan Koelichen łączył w sobie obok wielkiej wiedzy i dużego doświadczenia wyjątkowe zalety charakteru i niezwykły czar osobisty, które zjednywały mu powszechną sympatię zarówno wśród chorych, jak i kolegów" [24].

Piśmiennictwo

1. Augustynowicz D. 90 lat „Lekarza Wojskowego" – jak zaczynaliśmy. Lek Wojsk, 2011; 89 (1): 20–25
2. Centralne Archiwum Wojskowe. Akta personalne, sygn. akt Ap 822
3. Centralne Archiwum Wojskowe. Akta personalne, sygn. akt: TAP 37/52/114
4. Koelichenowie. Stare – nowe – moje Włochy. www.wlochy-pod-warszawa.pl/? koelichenowie,54; www.wlochy-pod-warszawa.pl/?koelichenowie,60
5. Pieńkowski SK. Jan Koelichen. Lek Wojsk, 1929; 14 (1/4): 3–13
6. Herman E. Neurolodzy polscy. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1958: 51, 53, 302–306
7. Zakrzewski T. Koelichen Jan Edward. Pol Słow Biogr, 1968; 13: 252–253
8. Ilnicki S, Markowski W. Historyczne uchwały w sprawie organizacji służby neurologiczno-psychiatrycznej w Wojsku Polskim. Lek Wojsk, 1994; 70 (3–4): 212–218
9. Rudzki SP. Tymczasowa organizacja Wojsk i zakładów sanitarnych oraz Służby Zdrowia w broniach i służbach. M. S, Wojsk. Oddz. I szt. Nr. 3900/org. z d. 20.VI. 1920 r. W: Zarys historii szpitalnictwa wojskowego w Polsce. Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1927: 99
10. Dmochowski Z. Wstęp. Lek Wojsk, 1920; 1 (1): 1–3
11. Lekarz Wojskowy, 1920–1921

12. Piłsudski J. Odezwa do lekarzy WP. Rozkaz oficerski Nr. 2. 3212/San. Pochwała lekarzy wojskowych. Lek Wojsk, 1920; 1 (12): 23
13. Felchner A. Pod znakiem Eskulapa i Marsa. Służba zdrowia Wojska Polskiego (od jesieni 1918 r. do mobilizacji w 1939 r.). Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2016: 179
14. Bing R. Zarys nauki o rozpoznawaniu umiejscowienia zmian w mózgu i rdzeniu kręgowym. Przekład z j. angielskiego Telatycki M.S. Red. Koelichen J.E. i Pieńkowski S.K. Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1924
15. Lekarz Wojskowy, 1929; 14 (1–4)
16. Zakład Zbiorów Specjalnych GBL. Akta Warszawsko-Białostockiej Izby Lekarskiej sygn. PL\327\1\0\2533
17. Persa J, Marek A, Wichrowski M. Warszawska uczelnia medyczna w ikonografii i fotografii. Warszawski Uniwersytet Medyczny, Warszawa 2009: 119. www.wum.edu.pl/files/uczelnia/wum_w_ikonografii_i_fotografii_pl.pdf
18. Ilnicki S, Ilnicki P. Obozowy pamiętnik mjr. rez. prof. dr. med. Stefana Pieńkowskiego znaleziony w Katyniu. Lek Wojsk, 1999; 75 (5–6): 349–357
19. Brożek K. Ppłk doktor wszech nauk medycznych Adam Szebesta w 100-lecie urodzin. Lek Wojsk, 1995; 71 (7–8): 490–494
20. Gawkowski R. Dawno, dawno temu… Kultura i sport w Dzielnicy Włochy. www.ud-wlochy.waw.pl/data/dataPublicator/folder_kultura-sport_2017www.pdf
21. Koelichen J. Choroby nerwów obwodowych. W: Jakimowicz W, ed. Choroby układu nerwowego: podręcznik dla lekarzy. T. 2. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1951
22. Szulc E. Cmentarz Ewangelicko-Augsburski w Warszawie: zmarli i ich rodziny. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1989: 281
23. Jan Koelichen. www.pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Koelichen
24. Herman E. Dr med. Jan Koelichen. Wspomnienie pośmiertne. Neurol Neuroch Psychiatr Pol, 1953; 3 (2): 209–210

empendium edm

e-recepty

w programie dla Twojego gabinetu

- Nowa generacja oprogramowania do prowadzenia gabinetu – w danej chwili na ekranie tylko niezbędne elementy
- Zawsze aktualny Indeks Leków Medycyny Praktycznej w całości wbudowany w program
- Recepta w 7 sekund – bezpieczna dla lekarza pomoc w ustaleniu poziomu refundacji
- Integracja z całą wiedzą zawartą w portalu mp.pl
- Drukowanie i wysyłanie materiałów edukacyjnych dla pacjentów
- Integracja z eMPendium kalendarz – przypomnienia i zwrotne potwierdzanie wizyt poprzez e-mail lub sms, zdalna recepcja, rejestracja internetowa, kalendarz wizyt dostępny na komputerze i w telefonie jednocześnie dla Ciebie i Twojej recepcji
- Szablony wizyty, wywiadu, badania, zaleceń
- Autokorekta i podpowiadanie tekstu

empendium.mp.pl